

7. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України. [Електронний ресурс] / Н. В. Наконечна. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/finance/12sep2011/gosdolg.html>

8. Стан енергетичної безпеки України (оцінка та методологія розрахунку). [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_table/Pr6_25_05.ppt

9. Шолохова Е. В. Финансовая безопасность России в современных условиях. [Електронний ресурс] / Е. В. Шолохова. – Режим доступу: <http://www.rae.ru/forum2012/21/662>

***Annotation:** Article is devoted essence and problems of maintenance of financial and economic safety of the state. Components of financial and economic safety are considered. The general directions of the decision of problems of maintenance of financial and economic safety of the state are defined.*

***Keywords:** the state, economic safety, financial and economic safety, making financial safety.*

УДК 373.5. 015.311:613.95

*Ідрісова Наталія Олександрівна,
аспірант кафедри педагогіки та педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Б. Хмельницького*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

***Анотація.** У статті розглядаються основні соціально - економічні фактори, що впливають на здоров'я і здоровий спосіб життя людини в сучасних умовах. Проведено аналіз показників, що відображають доходи, освіту, фази економічних циклів, співвідношення заробітків жінок і чоловіків та їх вплив на елементи досліджуваного феномена.*

***Ключові слова:** детермінанти здорового способу життя, споживання алкоголю, куріння, надмірна вага, доходи, індекс освіти.*

Серед численних факторів, що визначають здоров'я людини як соціально - економічну категорію, провідне місце належить здоровому способу життя, так

як він не припускає високих витрат і дає очевидний ефект у довгостроковій перспективі.

Актуальність дослідження даного аспекту суспільного здоров'я вперше була показана в документі, який був опублікований в Канаді в 1974 році та відомий як «Звіт Лалонда». У звіті аргументовано доводилося, що незважаючи на все більш зростаючі витрати на медицину, традиційна система охорони здоров'я не дає бажаного економічного ефекту, що здоров'я є віддзеркаленням способу життя, який веде людина. Надалі, перспектива поліпшення громадського здоров'я в соціально - економічному ракурсі розглядалася і в працях вітчизняних учених Арженовського А., Левіна М., Андрієнко Ю., Немцова А., Фенько О. та ін.. в яких доводилося, що формування здорового способу життя населення більш ефективно і економічно вигідно ніж витрати на лікування наслідків нездорового способу життя. В Україні питання здоров'я економічно активного населення є комплексною проблемою, однак вплив на усвідомлене ведення здорового способу життя різних соціально-економічних факторів мало вивчені, що і визначило вибір даної теми.

Метою статті є визначення та аналіз соціально-економічних факторів, що впливають на здоров'я і здоровий спосіб життя; об'єктом виступили змінні впливу на здоровий спосіб життя людини; предметом - характер даних змінних на спосіб життя. В якості методу дослідження використано аналіз залежних і незалежних змінних, що характеризують деякі сторони способу життя людини.

Залежними змінними в даному аспекті дослідження є:

а) споживання алкоголю, куріння, ожиріння як факторів неправильного харчування і низької фізичної активності;

б) споживання овочів і фруктів як елемента здорового харчування.

В якості незалежних змінних - показники, що відображають доходи, освіту, фазу економічного циклу, індекс гендерної рівності, співвідношення середніх заробітків жінок і чоловіків. Розрахунки базувалися на даних ВООЗ, ОЕСР, Світового Банку, ООН.

Оцінка залежностей показників здорового способу життя від обраних детермінант проводилася в такій послідовності:

- 1) розглядаються діаграми розсіювання попарно взятих показників;
- 2) вибираються ті з них, для яких ступінь кореляції виявлялася досить високою.

У результаті була отримана підсумкова регресія для кожного окремо взятого елемента способу життя.

Регресійні оцінки, які засновані на аналізі даних ВООЗ, ОЕСР, Світового Банку, ООН показали, що в багатших країнах чоловіче населення в цілому менше схильне до паління. У країнах з високою нерівністю в доходах також менше курців серед чоловічого населення. Спостерігається і такий взаємозв'язок: чим менше частка населення молодше чотирнадцяти років, тим більше частка курців чоловіків. Це можна пояснити свідомою відмовою від куріння в сім'ях з дітьми.

Індекс освіти позитивно пов'язаний з чоловічим курінням. Виявлений і його суттєвий зв'язок з жіночим курінням: в країнах із відносною рівністю доходів чоловіків і жінок і високим рівнем освіти частка курящих жінок більше. Зроблене спостереження про наявність зворотного зв'язку між поширеністю куріння і часткою населення молодше чотирнадцяти років, яке справедливо і для жінок. Це можна пояснити прямим негативним впливом куріння на репродуктивне здоров'я, а також зворотним впливом - свідомою відмовою жінок від цієї шкідливої звички в період вагітності і годування дітей, а в ряді випадків - повною відмовою від куріння. При цьому саме репродуктивна поведінка населення у країнах з більш високими доходами і рівнем освіти істотно змінюється у бік зниження народжуваності. Зміни в економічному становищі жінок впливають одночасно і на рішення про народження дітей, і в цілому на спосіб життя. [1, с. 3] Слід зазначити, що гендерна рівність характерна для розвинених країн з високими показниками ВВП на душу населення, проте паління жінок сприяє не стільки багатство країни, скільки їх

економічна рівність з чоловіками, тобто жінки переймають «чоловічу» модель поведінки.

Оцінки за даними 73 країн, що базувалися за показником населення старше п'ятнадцяти років, які страждають на ожиріння, показали зворотний зв'язок між часткою населення із зайвою вагою і величиною подушного ВВП. Для характеристики правильного харчування в міжнародній статистиці звичайно зіставляються два подушних показника: споживання фруктів і овочів і споживання цукру. Ці показники по розвиненим країнам збираються на регулярній основі і доступні в базі даних ОЕСР. У більшості цих країн спостерігається тенденція зростання споживання як овочів і фруктів, так і цукру.

В якості показника неправильного харчування і недостатньої фізичної активності використовують частку населення, що має надлишкову вагу або страждає ожирінням, тобто населення, у якого індекс маси тіла перевищує відповідно значення 25 і 30. В Україні в 2010 р.. частка населення з надмірною вагою становила близько 40%, причому частка жінок цієї категорії перевищувала відповідний показник більшості інших країн, проте у всьому світі спостерігається зростання частки населення з надмірною вагою. Підтверджується «неокласична теорія ожиріння», відповідно до якої залежність між часткою населення, що страждає на ожиріння, і подушним ВВП носить немонотонний характер - із зростанням доходу на душу населення частка людей, які мають зайву вагу зростає до певного ступеня, а потім починає знижуватися при значенні ВВП рівному 29 000 дол.. на людину в рік. Для порівняння: в Україні ВВП на душу населення у 2011 р.. становив близько 7800 дол.. Таким чином, в осяжному майбутньому зростання ВВП у нашій країні призведе до подальшого зростання частки людей, страждаючих ожирінням. Частка населення з нормальною вагою підвищується в міру вирівнювання середніх заробітків жінок і чоловіків. Це означає, що трудова активність жінок і відносне зростання їх доходів, з одного боку, сприяють здоровому способу життя: збільшується частка населення з нормальною вагою, з іншого,

позначаються на ньому негативно: збільшується частка курців. Оцінка за просторовою вибіркою показала, що в багатьох країнах споживається більше спиртних напоїв, тобто алкоголю, яка якщо її розглядати в термінах економічної теорії, являє собою нормальне благо, споживання якого зростає зі зростанням доходів. При цьому в країнах, де більш активно споживаються спиртні напої, відносно велика і частка витрат на охорону здоров'я. Виникає зворотна залежність: алкоголь викликає зростання захворювань і необхідність високих витрат на лікування.

Виявляється зв'язок між рівнем споживання спиртних напоїв і часткою жінок у чисельності населення країни, що пояснюється ранньою смертністю чоловіків. У країнах з більш високим ступенем рівності доходів жінок і чоловіків алкоголь споживається більш інтенсивно саме за рахунок більш активного його вживання жіночою частиною населення. Так само як і у випадках жіночого і чоловічого куріння простежується взаємозв'язок між показником споживання алкогольних напоїв та індексом освіти. Таким чином можна зробити висновок, що в більш «освічених» країнах люди в цілому і більше п'ють, і більше палять. Між споживанням алкоголю і часткою дітей у країні спостерігається зворотній зв'язок, також справа йде і з курінням. Мабуть, як і куріння, споживання алкоголю, з одного боку, може негативно позначатися на репродуктивне здоров'я, а з іншого боку - супроводжує зростання доходів і освіти, які в сучасних економіках йдуть рука об руку з падінням народжуваності. [2, с. 28]

З метою перевірки висновків, отриманих на основі аналізу просторової вибірки, була побудована модель панельній регресії для споживання алкоголю на душу населення старше п'ятнадцяти років. Тут основним показником міжнародних зіставлень є обсяг споживання в перерахунку на чистий спирт в літрах на душу дорослого населення, проте спостерігається парадоксальна ситуація - у першій п'ятірці знаходяться країни з далеко не високим рівнем ВВП. Рейтинг країн світу за рівнем споживання алкоголю по даним World Health Organization. Global Status Report on Alcohol and Health, 201: 1. Молдова-

18.22; 2. Чехія-16.45; 3. Угорщина-16.27; 4. Росія-15.76; 5. Україна-15, 6. Слід враховувати, що в Молдові та Угорщини високі показники досягаються головним чином вживанням сухого вина, в Чехії - пива, в той час як в Росії і Україні - переважно горілки. (На алкогольні напої вітчизняних марок середні витрати становлять 280-295 грн.. на місяць). Треба брати до уваги і високу частку вітчизняного тіньового ринку, що дає ще 5-8 літрів на душу дорослого населення. При цьому звертають на себе увагу дві особливості:

- 1) тенденція зростання загального споживання спиртних напоїв в Україні;
- 2) збереження високої (близько 50%) частки міцних спиртних напоїв в загальній структурі споживання алкоголю.

Тим часом, за даними ВООЗ, за останнє десятиліття в розвинених європейських державах міцний алкоголь поступово витісняється слабким, а в традиційно «пивних» країнах пиво заміщається вином. [3, с. 30] В Україні, однак, суттєве зростання споживання пива практично не скорочує споживання міцних напоїв, у підсумку сумарне споживання алкоголю в країні тільки зростає. Виявлений негативний зв'язок рівня споживання спиртних напоїв і рівня безробіття служить доказом того, що в кризових умовах люди змушені вести більш здоровий спосіб життя.

На основі панельної регресії за даними 30 країн за 2009-2010 рр.. виявлено наявність прямого зв'язку подушного споживання фруктів і овочів з часткою міського населення і зворотного - з часткою населення старше шістдесяти п'яти років. Це свідчить про те, що звичка до здорового харчування сьогодні більшою мірою вкоренилася серед молодих і міських жителів. [4, с. 16] Тут можуть позначатися не тільки вплив освіти, інформації та реклами, але і відмінності в рівні доходів, які у людей, що проживають в сільській місцевості нижче. Тому вони змушені вибирати їжу ситну і більш дешеву, а фрукти і овочі не входять у цей набір. На макрорівні відсутній зв'язок показника споживання овочів і фруктів від таких змінних, як ВВП на душу населення, частка жінок у чисельності населення, рівень безробіття. [5, с. 577]

Таким чином, здоровий спосіб життя як соціальний феномен визначається цілим рядом наступних соціально-економічних чинників:

1) спостерігається виразний зв'язок між способом життя і демографічною структурою населення. Поширеність споживання алкоголю і частка дітей знаходяться в зворотній залежності, що відображає зростаюче споживання спиртних напоїв у країнах, де знижується народжуваність;

2) споживання алкоголю і куріння пов'язані з рівнем доходу: при його зростанні споживання алкоголю зростає, а поширеність куріння, навпаки, знижується. На відміну від алкоголю, тютюн втратив властивість нормального блага, зростання споживання якого збільшується з ростом доходу;

3) міжнародна статистика підтверджує гіпотезу про те, що із зростанням подушного ВВП частка населення, що страждає на ожиріння, спочатку зростає, а потім починає знижуватися;

4) існує негативний зв'язок між споживанням алкоголю і рівнем безробіття;

5) вплив на здоровий спосіб життя надає урбанізація. Із збільшенням частки міського населення середньодушове споживання алкоголю знижується, а частка страждаючих ожирінням підвищується;

6) індекс освіти позитивно пов'язаний як з чоловічим, так і з жіночим курінням - у країнах з високим рівнем освіти курять більше;

7) фактором здорового способу життя залишається співвідношення заробітків жінок і чоловіків. Чим ближче заробітки жінок наближаються до чоловічих, тим більше серед них тих, хто палить. У свою чергу, чим вище заробітки жінок, тим менше серед них надлишково повних і нижче загальна частка населення, що страждає на ожиріння.

В якості висновків необхідно виокремити, що економічне зростання підвищуючи рівень особистих доходів, освіти та гендерної рівності не призводить до більш здорового способу життя і навіть віддаляє від нього. Економісти, вивчаючи ставлення людини до власного здоров'я та ведення здорового способу життя, важливу роль відводять міжчасовим перевагам.

Зіставляючи «жертви-витрати» і «вигоди-втрати», люди керуються індивідуальними вподобаннями. Про вплив цін на вибір говорить і те, що доступні ціни на алкоголь та тютюн в цілому визначають початок куріння і споживання алкоголю.

Чинником змін у способі життя є урбанізація: відзначається її роль у зниженні фізичної активності людини і зростаючому у всьому світі кількості людей з надмірною вагою.

Істотні зміни в способі життя пов'язані з технологічними змінами. Поява нових технологій викликає як зростання споживання, так і скорочення фізичної активності людини, так як змінюється характер трудової діяльності. Знижується потреба у фізичній активності, причому не тільки на робочому місці, але і в побуті.

Спосіб життя людей багато в чому залежить від рівня доходів. Вчені відзначають надмірну вагу дітей в сім'ях з явно недостатнім рівнем харчування. Краща якість харчування - в сім'ях з більш високим соціально-економічним статусом. У бідних районах великих міст умови для підтримки гарної фізичної форми обмежені, тут менше можливостей для прогулянок на свіжому повітрі і занять спортом. Тому відносно елементів здорового способу життя потрібна спрямована політика, яка об'єднує дії економістів, медиків, соціологів та педагогів.

Список використаних джерел.

1. Арженовский С. Социально-экономические детерминанты курения в современной России. М., 2005., 20 с.
2. Андриенко Ю.В., Немцов А.В. Оценка индивидуального спроса на алкоголь. М., 2005., 49 с.
3. Макродетерминанты здорового образа жизни. Колосницына М.Г., Ситдигов М.Т. // Мировая экономика и международные отношения, 2012. № 2 . С.-27-37.

4. Левин М. И., Фенько А. Б. Теории аддиктивного поведения // Финансы и бизнес, 2008. № 2. с.3-24

5. Becker G., Murphy K.M. A Theory of Rational Addiction // Journal of Political Economy. V. 96. August 1988. P. 675–700.

6. Komlos J., Smith P.K., Bogin B. Obesity and the Rate of Time Preference. // Journal of Biosocial Science. V. 36. 2004. № 2. P. 209–219.

Аннотация. В статье рассматриваются основные социально - экономические факторы, влияющие на здоровье и здоровый образ жизни человека в современных условиях. Проведен анализ показателей, отражающих доходы, образование, фазы экономических циклов, соотношение заработков женщин и мужчин и их влияние на элементы изучаемого феномена.

Ключевые слова: детерминанты здорового образа жизни, потребление алкоголя, курение, избыточный вес, доходы, индекс образования.

Abstract. Among the many factors that determine health as a socio - economic category, the top spot belongs to a healthy lifestyle, as it does not involve high costs and gives a clear effect in the long run.

The relevance of this aspect of the study proves that the formation of a healthy way of life more efficiently and economically than the costs of treating the consequences of an unhealthy lifestyle. In Ukraine, the issue of health of the economically active population is a complex problem which determined the choice of the topic.

The aim of the paper is the definition and analysis of socio-economic factors that influence health and healthy lifestyles, were subject to variable effects on a healthy way of life, the subject - the nature of these variables on life. As a research method used analysis of dependent and independent variables that characterize some aspects of human life.

The paper demonstrated that economic growth does not lead to a healthier lifestyle and even alienated from him. Economists studying the relation of man to his own health and a healthy lifestyle important role to intertemporal preferences. Comparing the "victim-cost" and "benefit-loss" have been influenced by individual preferences.

The way of life is largely dependent on the level of income. Researchers say overweight children in families with clearly insufficient nutrition. Better quality food - in families with higher socioeconomic status. In poor areas of large cities in fewer opportunities for outdoor exercise and sports. Therefore elements regarding healthy lifestyle requires focused policy that combines action economists, doctors, sociologists and educators.

Keywords: determinants of a healthy lifestyle, alcohol consumption, smoking, obesity, income, education index.